

Hea elu ja parem elu

Toomas Paul

Vabariigi aastapäeva kõnes keskendus EV president Toomas Hendrik Ilves Eestile aastal 2018. Kas meie järgmise kümne aasta suurimateks väljakutseteks on iive, majandus või poliitiline kultuuritus? Eesti tuleviku teema on intrigeeriv ning nõnda arutati samu asju edasi 27. veebruari ETV saates „Foorum“.

Et nendel, kes ei suuda tarkade onude juttu jälgida, oleks ka midagi teha – televisioon tahab ju olla interaktiivne meediakanal –, pakuti rahvale võimalust oma arvamust resp. tundeid avaldada. Saate ajal tuli stuudiosse 6887 telefonikõnet vastuseks küsimusele „Kas Eestis on hea elada?“. Pooled helistajad teatasid, et ei ole.

Mis teeb enesetunde nii räbalaks? Miks on aktiivsete rahulolematute protsent nii suur? Mis nende elu viga on? Kõigepealt on aga huvitav, kes need olla võiksid. Kodutud ja prügi-kollid vaevalt, neil muudki teha kui rahvusringhäälingus oma arvamust avaldada. Arvata võib, et rahulolematud ei olnud ka Eestimaa muulased, keda ei ole õnnestunud integreerida ja kes riigikeelseid saateid ei vaata. Ilmselt olid helistajad eestlased, kes sohal soojas toas värviteleka ees protestisid oma viletsa elu üle.

Väljast vaadates ongi siin kohe väga paha elada. ÜRO allorganisatsioon World Food Programm, mis tegeleb nälgivate inimeste aitamisega arengumaades, teavitab alatoitumise olukorrast maailmas. Kaardil, mida organisatsioon nimetab „nälja kaardiks“, on Eesti värvitud kollaseks. Teised Euroopa riigid ja Venemaa on rohelist. Eesti on lähedal Aafrikale, kus paljud riigid on oranžid ja punased. WFP järgi on meil 100 000 alatoidetud inimest, seega seitse protsenti rahvastikust (Kadri Ibrus, ÜRO toiduprogramm peab Eestit näljakriisivaevlevaks riigiks, EPL 5.03.).

Nurisemiseks on alati põhjust

Eks selle ala- ja ületoitumusega resp. ülekaalulisusega ole, nagu on. „Üleval“ ja „all“ on võrdlemise värk. Nagu ka millegi heaks või halvaks pidamine. Näiteks Pariisi elanikel, kes sündisid sõjajärgsetel aastatel 1945–1954, oli napilt neli protsenti risk haigestuda 25. eluaastaks raskesse depressiooni. Neil, kes sündisid kümme aastat hiljem, oli risk juba 12 protsenti. Saksa või Ameerika linnade näitajad nägid välja samasugused. Keegi ei tea täpselt, mis seda hingelist häda ja viletsust niivõrd soodustab. Oma osa võib olla linnastumisel, pingelisemal töökoormusel, lahutuste osakaalul või tõsiasjal, et üha vähem inimesi teeb füüsilist tööd. Kindel on igatahes see, et depressioonide kuhjumist healoomaades ei saa seletada lihtsalt töigaga, et arstidelt otsib ja saab abi rohkem hädalisi kui varem. Tuleb leppida, et mida paremaks elu läheb, seda suurem on tõenäosus meeleheite ja elutidumise tekkimiseks.

Nurisemiseks on põhjust alati. President otsustas kutsuda proua Juuli, tädi Maali sõbranna pealinna aastapäeva ballile. Tubli külalaua edendaja ja ilusate sokkide kuduja triikis ära oma kauneima kleidi. Aga oh õnnetust! Selgus, et linnadaamedel olid uhkemad tualetid, et neid kõiki näidati eesti rahvale telekast ning pildid riputati igale poole üles õelatele sugu-

Toomas Paul: „Inimene ei taha head elu, vaid paremat elu. Kümne aasta pärast on elu läinud lahedamaks, kuid rahulolematust kindlasti kasvanud.“

RAIVO JUURAKU foto

õdedele arvustada. Ja rõõmu polnud tollest vastikust vastuvõtust ollagi. Olukirjelduse kirjutamise ajal nuttis Juuli juba kolmandat päeva (Rein Sikk, „Kogu tõe „pingviinide paraadi“ kaotamisest: kätlemisteremooniast ei ole vaja näidata“, EPL 28.02.).

Karta on, et Eestis ei kimbuta frustratsioon alatoitunuid, vaid just edukaid, kes pole seda enda meelest piisavalt. Meie kultuurilehe vabariigi aastapäeva numbril juhtkirjas sedastas peatoimetaja: „Kes veel suudaks võrgus vahet teha ajalehtedel

SAMAL TEEMAL

Hea on elada turvalises ja hoolivas riigis

Maimu Berg

Loen praegu ameerika ajaloolase William R. Trotteri raamatut „A Frozen Hell“ („Jäätunud põrgu“), mis räägib Soome Talvesõjast ja soomlaste kangelaslikkusest selles. See on suure imetluse ja austusega kirjutatud raamat, millest jääb mulje, et kõigele vaatamata soomlased võitsid sõja, kus olid ju vastamisi Taavet ja Koljat. Vene vägede saatus, ettevalmistamatus ja kohanematus raskete talvetingimustega, nende juhtkonna apaatus ja hoolimatus põhjustasid venelastele kohutavaid kaotusi.

Ent seda raamatut lugedes saab selgeks – 1939. aasta sügisel ei oleks Eestis, arvestades nii looduslikke tingimusi, inimkapatsiteeti, sõjalist ettevalmistust kui ka moraali, sellisele sõjale vastu pidanud. Nii et tegelikult meie ees valikut polnud ja ilmselt oleks vastuhakk tõepoolest tähendanud kogu rahvuse hävingut, nagu meie tolleagedsed juhid kartsid. Nii või teistsi,

aga meie rahval jäi tookord kogemata see ühtekuuluvustunne, vastastikune hoolivus ja enda ohverdamine teiste heaolu nimel, mida soomlased kogesid kuhjaga Talvesõjas, aga ka Jätkusõjas 1941–1944. Need olid vist ka soomlaste ainukesed positiivsed kogemused neist sõdadest, ent ometi tulevikku arvestades väga olulised. Meil läks teisiti. Okupatsioonid ja meistki üle käinud sõda muidugi ju ka lähendasid, ent samas lõhestasid meie rahvast.

Eestis vohab egoism

Tõsi, laulva revolutsiooni ülevad ajad lähendasid meid üksteisele, ent ei pannud proovile meie abivalmidust, ühtehoidmist raskuste ees, hoolimist üksteisest. Meie lähiajaloo puuduvad sellised kogemused ja meie keerulise ajaloo tõttu ellujäämiseks vajalik enesealalhoidinstinkt (iga hinna eest) ning sellest välja kasvanud egoism saavad praegu, kus esimest ega teist vaja poleks, uues, üha jõukamaks ja üha enam kihistuvamaks muutuvast Eestis vabalt vohada. Eestis 1991. aastal saavutatud iseseisvuse järel põhiliselt võimul olnud liberaalse majanduspoliitika tingimustes on kiratsema jäänud riiklik sotsiaalpoliitika, riik on „kulunud“ imeõhukeseks.

Praegu veel läheb meil üldiselt võrdlemisi hästi, aga kõik prognoosid näitavad, et see nii ei jätku. Praegu

Elu24 ja Postimees? Kõik on ühtviisi nii erekollane, et silmadel hakkab valus. Aga kaltsukaupmehel ju ükskõik, kuni käivet on“ (Kaarel Tarand, „Riigikukutajad“, Sirp 22.02.). „Nii nagu vaimselt ahistav õhkkond pani meie riigi alguspäevil nurisema Gailiti või Vilde, kes polnud rahul lameda laiatamise ja keskmise kodaniku vildaka enesehinnanguga 90 aastat tagasi“, nii jätkab sama numbril tagumisel leheküljel teemat talle omasel siiral kombel Kivisildnik: „Minge aga persse, ministriumivärdjad, lööge aga sadu miljoneid vastu luteri kiriku kantslit uimaseks, ehk saate oma patud andeks.“ Põhiline kaebus on, et kirjanikule ei maksta korralikku palka – kultuuriministerium „näljutab kirjanikke ja nuumab sportlaste higist tuharat. /- -/ Sport ja ooper on ju ühe paha haiguse kaks külge. Erki Nool ja Arvo Pärt on ühe perse kaks kannikat. Meie vapil ei peaks olema kolme lövi, vaid kolme persega lövi, see väljendab olukorda kõige paremini“ („Ülemaailmne loomastumine ehk Miks ja kuidas kõik asjad persse lähevad“).

Võitlus käib staatuse nimel

Võluv väljend läks kähku käibele – Vilja Kiisler kirjutas 11. märtsil vaimuka repliigi „Saagim ja Tarand, ühe p***se kaks kannikat“ (vt <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/article.php?id=18403484>).

Tärnid seepärast, et Delfis ei tohi ropendada. Paistab, et ka Sirbis ei ole kõik kõigile lubatud (või kasutas Kivisildnik ära sõna „perse“ kogu aastalimiidi?), sest järgmise numbris pidi Jan Kaus pealkirjastama oma Afanasjevi arvustuse siivselt: „Reis iseenese vaimesse tagumikku?“ (Sirp, 29.02.). Igal juhul tundub, et oma-sooiharate kapist välja tuleku järel

on anaalseksiga tegelemine popp. Vabariigi sünnipäevaks Von Krahlit teatris lavastatud „Harmoonia“ etenduse lõpus tõmmatakse Taavi Eelmaa tagumikust välja kondoomi pakitud sinimustvalge lipp.

Valjult häälitsemine, iseäratsemine jm enesele tähelepanu tõmbamine on loomulik.

Võistlemine staatushierarhiates on omane suuremale osale loomariigist, eriti aga meie lähimatele sugulastele primaatidele. Enamik loomariigi hierarhiatest kasvab välja sugulisest valikust, mille käigus isased võitlevad ligipääsu eest emastele. Võitlus käib alfa-isase staatuse pärast. Hierarhias juhtpositsiooni saavutanud šimpans tunneb „serotoniinilaengut“. Katsete käigus on suudetud suurendada ja vähendada erinevate ahvide võimu hierarhias, mõjutades nende aju serotoniinitaset. Ka antidepressandi Prozac toime põhineb aju serotoniinitundlikkuse mõjutamisel.

Staatuseotsing on inimesse programmeeritud. Soov tunnustuse järele – see hõlmab nii isiklikku staatust kui oma jumalate, kodumaa, etnilise päritolu, rahvuse, ideede ja muu staatust – on peamine tõukejõud poliitikas. Need tundeelamused on reageerimine mittemateriaalsele: kui keegi on vihane tunnustuse puudumise pärast, ei ihalda ta kehavälist materiaalselt objekti, vaid märki teatavast vaimesest seisundist – tunnustusest – teise subjekti teadvuses. Sageli minnakse viha hoos silmanähtavalt vastuollu oma materiaalsete huvidega – nimetagem kas või sõdu rahvuse või usu tunnustamise pärast, kahevõitlusi, veritasu-ahelaid resp. kuudepikkust kohtuskäimist, et näha „õigluse võitu“.

Arusaadavalt on võitlus staatuse nimel ja staatuse tunnustamine olulised tegurid ka majanduselus. Suurem osa inimese majanduslikest vajadus-

veel võivad riigijuhid ennast lohutada (ja oma palku turgutada) Eesti keskmise palgaga (mis on võetud pigem lambist, kui kasutada moeväljendit), aga mis saab senise sotsiaalpoliitika jätkudes edasi? Ja kas see, mis edasi saab, praegu üldse nii väga kedagi huvitab? Kui palju mõtleb (ja kui palju peab mõtlema) tänapäeva majanduslikult edukas (või ennast edukaks pidav) noor sellele, et Eesti ühiskond vananeb ülikiiiresti ja tänasel noorel tuleb lisaks oma korterivõlgade, auto-liisingu jmt maksmisele paratamatult ohverdada midagi ka üha kasvava vanuritehulga heaks. Või kavatseme Euroopa Liidu riigi ja Põhjamaade naabritena jääda oma vanuritepoliitika hiliskeskajata tasemele?

Kui palju mõtlevad (või on sunnitud mõtlema) ühiskonna terved ja edukad liikmed haigetele ja vaestele? Kas need, kes elule jalgu jäänud, on lihtsalt asotsiaalsed, luuserid, ühiskonna heidikud, kellele tuleb käega lüüa või inimesed nagu meiegi?

Solidaarsus oli see võlusõna, mille all algas oluline osa suure impeeriumi ülemvõimu vastasest revolutsioonist. Kas praeguseks on solidaarsusest saanud anakronism?

Magusa elu ihalus

Mida tegelikult tähendab hea elu? Seda, et m i n u l on maja, ilus korter, kallis auto, kaks välisreisi aastas.

Mis siis, et kihutan oma autoga auklikel tänavatel või et mu maja prügi-kastide ümber kolab prükkar, kes elab naabruse kõdurajooni mahajäetud puumajas ja süütub seal aeg-ajalt tulekahjusid. Mis siis, et keegi külmetab, kellelgi on kõht tühi, keegi katsub ennast ja oma peret kuidagi viisi vee peal hoida ning on abipalunemiseks liiga uhke või väsinud.

Muidugi, hea elu on suhteline ja kaugeltki kõigil, kes usuvad, et neil läheb hästi ja üha paremini, ei ole (veel) kõige uhkemat autot või kõige ilusamat maja või kõige uuemat korterit. Aga ikkagi on elu hea. Võib osta poest suhteliselt odavat, täiesti tarbetuid, aga väga südantsoojendavaid kunstlilli, odavaid nipsasjakesi jmt, täita nendega oma korter ning luua endale mulje jõukast ja õdusast kodust. Võib vahetevahel teha mõne reisi Sharm el Sheiki või Mallorcale ja laiata seal „valge inimesena“. Ja klientpiltidega ajakirjadest meie nn glämmitegelaste ilusat elu vaadates mõelda, et elatakse ise niisama või peaaegu niisama hästi ja kui õnne on, siis varsti päriselt niisama hästi. Ja et see magus elu võib tulla üsna lihtsalt, ilma tööd tegemata, nt osava narkodiilerina tegutsedes – risk on küll suur, aga hõlptulu meelitab.

Ma tahan kogu selle jutuga tüürida sinnani, et meil ei ole hea elu kriiteeriumid, õiged väärtushinnangud päriselt paigas. Tõde on lihtne: mida